

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (deveto vijeće)

13. srpnja 2023.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Ugovori o hipotekarnom zajmu – Odredba kojom se predviđa promjenjiva kamatna stopa – Referentni indeks na temelju efektivnih kamatnih stopa (EKS) za hipotekarne kredite kreditnih institucija – Indeks utvrđen regulatornim ili upravnim aktom – Navodi iz preambule tog akta – Nadzor u vezi sa zahtjevom transparentnosti – Ocjena nepoštenog karaktera”

U predmetu C-265/22,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Juzgado de Primera Instancia n. 17 de Palma de Mallorca (Prvostupanjski sud br. 17 u Palmi de Mallorci, Španjolska), odlukom od 19. travnja 2022., koju je Sud zaprimio 20. travnja 2022., u postupku

ZR,

PI

protiv

Banco Santander, SA,

SUD (deveto vijeće),

u sastavu: L. S. Rossi, predsjednica vijeća, J.-C. Bonichot i O. Spineanu-Matei (izvjestiteljica), suci, nezavisni odvjetnik: L. Medina,

tajnik: L. Carrasco Marco, administratorica,

uzimajući u obzir pisani dio postupka i nakon rasprave održane 16. ožujka 2023.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za PI i ZR, F. Fuster-Fabra Toapanta i A. Rebollo Redondo, *abogados*,
- za Banco Santander SA, J. M. Rodríguez Cárcamo i A. M. Rodríguez Conde, *abogados*,
- za španjolsku vladu, A. Ballesteros Panizo, u svojstvu agenta,

* Jezik postupka: španjolski

– za Europsku komisiju, S. Pardo Quintillán i N. Ruiz García, u svojstvu agenata,
odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnu odvjetnicu, da u predmetu odluči bez mišljenja,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se, s jedne strane, na tumačenje članaka 5. i 7. Direktive 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća („Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi”) (SL 2005., L 149, str. 22.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 101. i ispravak 2016., L 332, str. 25.), kao i, s druge strane, članka 3. stavka 1., članaka 4. i 5. te članka 6. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osoba ZR i PI, s jedne strane, i društva Banco Santander SA, s druge strane, o valjanosti odredbe o periodičnoj reviziji kamatne stope primjenjive na hipotekarni kredit koji je pravni prednik društva Banco Santander odobrio osobama ZR i PI.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 93/13

- 3 U skladu s člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13:
„Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.”
- 4 Člankom 4. te direktive predviđa se:
„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.
2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštena ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”

5 Članak 5. navedene direktive glasi kako slijedi:

„U slučaju ugovora u kojima se potrošaču sve ili određene odredbe nude u pisanom obliku, te odredbe uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo. Ako postoji sumnja oko značenja neke odredbe, prednost ima tumačenje koje je najpovoljnije za potrošača. Ovo pravilo o tumačenju ne primjenjuje se u kontekstu postupka utvrđenog u članku 7. stavku 2.”

Direktiva 2005/29

- 6 U skladu s člankom 19. Direktive 2005/29, države članice moraju najkasnije do 12. lipnja 2007. donijeti i objaviti zakone i druge propise potrebne za usklađivanje s navedenom direktivom i bez odlaganja o tome obavijestiti Europsku komisiju. Te su odredbe trebale biti primjenjive do 12. prosinca 2007.

Španjolsko pravo

- 7 U skladu s člankom 1258. Códiga Civil (Građanski zakonik):

„Ugovor je sklopljen samom suglasnošću stranaka i obvezuje ne samo u vezi onog što je u njemu navedeno, nego i u vezi sa svim prirodnim posljedicama obveze u skladu s dobrom vjerom, običajima ili zakonom.”

- 8 Direktiva 93/13 prenesena je u španjolsko pravo leyom 7/1998, sobre condiciones generales de la contratación (Zakon 7/1998 o općim uvjetima ugovora) od 13. travnja 1998. (BOE br. 89 od 14. travnja 1998., str. 12304.).

- 9 Člankom 7. tog zakona određuje se:

„Sljedeći opći uvjeti ne smatraju se uključenima u ugovor:

- (a) oni s kojima se potrošač nije stvarno imao priliku upoznati prije nego je ugovor sklopljen ili oni koji nisu potpisani, ako je to primjenjivo, u skladu s člankom 5.;
- (b) oni koji su nečitljivi, dvosmisleni, nejasni i neshvatljivi, osim, u slučaju potonjih, kada ih je stranka izričito prihvatila pisanim putem i kada su u skladu s posebnim pravilima o transparentnosti ugovornih odredaba u tom području.”

- 10 U skladu s člankom 8. stavkom 1. navedenog zakona:

„1. Ništavi su opći uvjeti koji su, na štetu stranke, protivni odredbama zakona ili bilo kojem drugom prisilnom pravilu ili zabrani, osim ako se njima drukčije ne sankcionira njihovo kršenje.

2. Posebice, ništavi su nepošteni opći uvjeti u potrošačkim ugovorima [...]”

- 11 Ley 3/1991, de Competencia Desleal (Zakon 3/1991 o nepoštenom tržišnom natjecanju) od 10. siječnja 1991. (BOE br. 10 od 11. siječnja 1991., str. 959.), u članku 4. stavku 1. određuje:

„Nepoštenim se smatra svako ponašanje koje je objektivno protivno zahtjevima dobre vjere.

U odnosima s potrošačima i korisnicima protivnim zahtjevima dobre vjere smatra se ponašanje prodavatelja robe ili pružatelja usluga koje nije u skladu s profesionalnom pažnjom, pod kojom se podrazumijeva standard posebne vještine i pažnje koja se može očekivati od trgovca u skladu s poštenom tržišnom praksom, koja značajno narušava ili može narušiti gospodarsko ponašanje prosječnog potrošača ili prosječnog člana skupine kojem je namijenjena poslovna praksa, ako je riječ o praksi usmjerenoj određenoj skupini potrošača.

Za potrebe ovog zakona, gospodarsko ponašanje potrošača ili korisnika je svaka odluka kojom potrošač ili korisnik odluči djelovati ili se suzdržati od djelovanja u odnosu na:

- (a) Odabir ponude ili dobavljača.
- (b) Stjecanje robe ili usluge kao i, prema potrebi, načine i uvjete tog stjecanja.
- (c) Plaćanje cijene, u cijelosti ili djelomično, ili bilo koji drugi oblik plaćanja.

[...]

- 12 Članak 7. tog zakona, naslovljen „Zavaravajuća izostavljanja”, glasi kako slijedi:

„1. Nepoštenim se smatra izostavljanje ili skrivanje informacije koja je primatelju neophodna kako bi donio ili mogao donijeti informiranu odluku o svojem gospodarskom ponašanju. Nepoštena je i informacija koja se pruža, ako je nejasna, nerazumljiva, dvosmislena, nepravodobna ili prikriva poslovnu namjeru te prakse, kad nije očita iz konteksta.

2. Za utvrđivanje zavaravajuće prirode akata na koje se odnosi prethodni stavak uzima se u obzir činjenični okvir u kojem su nastali, imajući na umu sve njihove značajke, okolnosti i ograničenja korištenog komunikacijskog sredstva.”

- 13 Banco de España (Španjolska banka) usvojio je circular 8/1990, a entidades de crédito, sobre transparencia de las operaciones y protección de la clientela (Okružnica 8/1990, na pažnju kreditnim institucijama o transparentnosti transakcija i zaštiti klijenata), od 7. rujna 1990. (BOE br. 226 od 20. rujna 1990., str. 27498.). Ta okružnica izmijenjena je, među ostalim, cirkularom 5/1994, a entidades de crédito (Okružnica 5/1994, na pažnju kreditnim institucijama), od 22. srpnja 1994. (BOE br. 184, od 3. kolovoza 1994., str. 25106.). Nakon njezine izmjene Okružnicom 5/1994, u Okružnici 8/1990 utvrđeni su određeni službeni referentni indeksi ili stope za hipotekarne kredite. Među njima su se nalazile različite prosječne stope hipotekarnih kredita u trajanju duljem od tri godine, namijenjenih stjecanju stambenog objekta čija je cijena slobodno utvrđena (u daljnjem tekstu: IRPH), među kojima je i ona koja se odnosi na kredite koje dodjeljuju banke (u daljnjem tekstu: IRPH banaka), i ona koja se odnosi na kredite koje dodjeljuju sve kreditne institucije (u daljnjem tekstu: IRPH kreditnih institucija).
- 14 Preambula Okružnice 5/1994, odnosno okružnice o izmjeni iz prethodne točke, sadržavala je sljedeći odlomak:

„Odabrane referentne stope u konačnici su [efektivne kamatne stope (EKS)]. Prosječne stope hipotekarnih kredita koje odobravaju banke i sve institucije za kupnju stambenog objekta čija je cijena slobodno određena predstavljaju, u pravom smislu riječi, EKS jer osim toga uključuju i učinak naknada. Stoga bi njihova upotreba izravno i jednostavno kao ugovorne stope

podrazumijevala da se [EKS] hipotekarne transakcije stavi iznad stope koja se primjenjuje na tržištu. Kako bi se EKS te transakcije uskladio s tržišnom stopom, potrebno je primijeniti negativni diferencijal, čija se vrijednost razlikuje ovisno o naknadama transakcije i učestalosti plaćanja.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 15 Osobe ZR i PI, s jedne strane, i pravni prednik društva Banco Santander, s druge strane, sklopili su 12. svibnja 2006. ugovor o hipotekarnom kreditu u iznosu od 197 934,54 eura.
- 16 U skladu s člankom 3.*bis* tog ugovora (u daljnjem tekstu: sporna odredba), utvrđena je promjenjiva kamatna stopa, pri čemu se do isteka navedenog ugovora na kraju svakog razdoblja od dvanaest mjeseci mora odrediti nova stopa za narednih dvanaest mjeseci. Nova kamatna stopa utvrđuje se u odnosu na „referentnu stopu”, odnosno IRPH kreditnih institucija, uvećanu za 0,20 postotnih bodova, ili „zamjensku referentnu stopu”, odnosno IRPH banaka, uvećanu za 0,50 postotnih bodova.
- 17 Stavak 3. sporne odredbe definira referentnu stopu kako slijedi:

„Referentna stopa je [IRPH kreditnih institucija], koja se definira kao jednostavni prosjek prosječnih kamatnih stopa ponderiranih kapitalom transakcija hipotekarnog kredita koji je odobren na tri godine ili dulje i odnosi se na stjecanje stambenog objekta čija je cijena slobodno utvrđena, transakcija koje su [sve institucije odnosno] banke, štedionice i hipotekarna kreditna društva započele ili obnovile tijekom referentnog mjeseca indeksa, pri čemu se u tu svrhu kao referentna uzima zadnja od tih prosječnih stopa koju je objavila Španjolska banka u [BOE-u] u roku od tri kalendarska mjeseca prije početka svakog novog kamatnog razdoblja.”
- 18 Tim se stavkom 3. na sličan način definira zamjenska referentna stopa koja se primjenjuje u slučaju neobjavljivanja referentne stope.
- 19 U spornoj je odredbi također pojašnjeno da su referentna stopa i zamjenska referentna stopa opisane u Prilogu VIII. Okružnici 8/1990.
- 20 Osobe ZR i PI 13. veljače 2020. podnijele su Juzgadu de Primera Instancia n. 17 de Palma de Mallorca (Prvostupanjski sud br. 17 u Palmi de Mallorci, Španjolska), sudu koji je uputio zahtjev, zahtjev za utvrđenje ništavosti sporne odredbe zbog njezine nepoštenosti i da se društvu Banco Santander naloži naknada štete koju su pretrpjeli zbog primjene te odredbe.
- 21 Osobe ZR i PI pred tim sudom ističu da je zavaravajuća činjenica da se spornom odredbom za godišnju reviziju kamatne stope njihova kredita upućuje na IRPH-ove, pri čemu se predviđa njihovo lagano povećanje, odnosno 0,20 postotnih bodova ako je riječ o IRPH-u kreditnih institucija ili 0,50 postotnih bodova ako je riječ o IRPH-u banaka. Naime, takvo prikazivanje, koje se sastoji od relativno ograničenog povećanja, potiče potencijalne zajmoprimce da ugovore kredit čija se stopa može izmijeniti upućivanjem na IRPH, a ne na prosječnu stopu na europskom međubankovnom tržištu (u daljnjem tekstu: indeks Euribor), dok bi, sa znatno većim povećanjem, čak i u visini 2 %, upućivanje na indeks Euribor dovelo do primjene niže revidirane kamatne stope. To proizlazi iz činjenice da se, za razliku od indeksa Euribor, IRPH izračunava na temelju stopa koje uzimaju u obzir naknade. Prema mišljenju tužitelja u glavnom postupku, šteta koju su pretrpjeli zbog primjene sporne odredbe iznosi 39 799,25 eura.

- 22 Tuženik u glavnom postupku osporava navedeni zahtjev u dijelu koji se odnosi kako na tvrdnju o nepoštenosti sporne odredbe tako i na procjenu navodne štete. Također tvrdi da se o toj odredbi pojedinačno pregovaralo i da je ona u načelu zakonita, s obzirom na to da su IRPH-ovi službeni i javni indeksi i stoga dostupni potrošačima te da su tako potrošači mogli znati za podatke u pogledu načina njihova izračuna i njihova povijesnog kretanja pozivajući se na podatke iz ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku.
- 23 Tijekom postupka pred sudom koji je uputio zahtjev tužitelji u glavnom postupku usto su tvrdili da je ništavost sporne odredbe trebala biti utvrđena zbog toga što je ona, s obzirom na to da je u njoj određen IRPH kao referentna stopa za periodične revizije kamatne stope predmetnog kredita, trebala predvidjeti primjenu negativnog diferencijala, kao što to zahtijeva Okružnica 5/1994, a ne pozitivnog diferencijala.
- 24 Sud koji je uputio zahtjev ističe da preambula Okružnice 5/1994 nema normativnu vrijednost. Međutim, on smatra da ta okružnica svjedoči o tome da je upravno tijelo koje je njezin autor ocijenilo da stavljanje na tržište proizvoda koji uključuju upućivanje na IRPH treba biti popraćeno primjenom negativnog diferencijala.
- 25 Što se tiče prikaza sporne odredbe, sud koji je uputio zahtjev ističe da se u ugovoru o kojem je riječ u glavnom postupku ne navode informacije iz te preambule u pogledu primjene negativnog diferencijala na IRPH-ove kako bi ih se uskladilo s tržišnom stopom.
- 26 Što se tiče učinaka sporne odredbe, taj sud naglašava da je upućivanje na IRPH nepovoljno za zajmoprimce, s obzirom na to da se takav indeks sastoji od prosjeka kamatnih stopa svih predmetnih transakcija kredita koje su u tijeku, pri čemu te stope već sadržavaju dio provizija i povećanja.
- 27 Slijedom toga, sud koji je uputio zahtjev smatra da bi se neobavješćavanje zajmoprimaca o sadržaju preambule Okružnice 5/1994 i stoga o obilježjima IRPH-ova, ali i općenitije o odgovarajućim razinama IRPH-ova i indeksa Euribor, moglo protiviti dobroj vjeri i stvoriti neravnotežu na štetu potrošača, što bi opravdalo kvalifikaciju sporne odredbe kao nepoštene.
- 28 Nadalje, taj sud smatra da neobavješćavanje o sadržaju preambule Okružnice 5/1994, zajedno s primjenom pozitivnog diferencijala koji je nešto niži od onih koji se primjenjuju na zajmove čije su stope određene upućivanjem na indeks Euribor, može predstavljati komercijalnu strategiju namijenjenu stvaranju dojma da će trošak kamata biti povoljniji. Nasuprot tomu, obavješćavanje potencijalnih zajmoprimaca o informaciji iz preambule Okružnice 5/1994 omogućilo bi im da donesu informiranu odluku.
- 29 U tom kontekstu, sud koji je uputio zahtjev razmatra mogućnost da se uključivanje sporne odredbe u ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku smatra nepoštenom poslovnom praksom u smislu članka 5. stavka 1. točke (b) Direktive 2005/29 jer ona bitno narušava ili bi mogla bitno narušiti gospodarsko ponašanje prosječnog potrošača zbog neobavješćenosti o potrebi primjene negativnog diferencijala kada je referentna stopa IRPH. U tom pogledu ističe da je, u skladu sa sudskom praksom Suda, postojanje nepoštene poslovne prakse u smislu Direktive 2005/29 u vezi s ugovornom odredbom element ocjene nepoštenosti te odredbe.

30 U tim je okolnostima Juzgado de Primera Instancia n.º 17 de Palma de Mallorca (Prvostupanjski sud br. 17 u Palmi de Mallorci) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Budući da su pri utvrđivanju [IRPH-ova kreditnih institucija] obuhvaćene naknade i primijenjeni diferencijali na nominalnu kamatnu stopu na način da je to nepovoljnije za potrošača u odnosu na ostale efektivne kamatne stope na tržištu i da je u skladu s Circularom 5/1994 [...] – kao normativnim kriterijem regulatornog tijela – potrebno primijeniti negativni diferencijal, što su financijske institucije redom izostavljale i nisu poštovale, protivi li se potpuno odstupanje od normativnog kriterija regulatornog tijela člancima 5. i 7. Direktive [2005/29]?
2. Ako se utvrdi da se navedeno odstupanje od normativnog kriterija protivi člancima 5. i 7. Direktive [2005/29], u skladu sa sudskom praksom Suda [...] u predmetu C-689/20, je li ta nepoštena praksa jedan od elemenata prilikom ocjene nepoštenosti odredbe i protivi li se člancima 3. i 4. Direktive 93/13 [...]?
3. Ako se Okružnica 5/1994 [...], poznata financijskom sektoru, ali općenito nepoznata stanovništvu, nije uopće uzela u obzir i ako se utvrdi da se takvo postupanje protivi članku 7. Direktive [2005/29], predstavlja li to postupanje jedan od elemenata prilikom ocjene nepoštenosti odredbe u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13 i treba li provjeriti transparentnost indeksa [IRPH] koji se sastoji od ,referentnog indeksa i diferencijala’?
4. Protivi li se članku 3. stavku 1. te člancima 4. i 5. Direktive [93/13] nacionalna sudska praksa, [u skladu s kojom] neprimjena negativnog diferencijala [nije] nepoštena praksa unatoč obvezi njegove primjene koja je uvedena preambulom okružnice [5/1994], te s obzirom na to da [su] se [krediti čija se promjenjiva stopa utvrđuje upućivanjem na] IRPH, [koji je] najnepovoljniji od svih postojećih efektivnih kamatnih stopa, stavlja[li] na tržište kao da [su] proizvod koji je jednako povoljan kao [krediti čija se promjenjiva stopa utvrđuje upućivanjem na] [indeks] Euribor, iako se njome ne uzima u obzir zahtjev [primjene na IRPH] negativnog diferencijala, tako da mogu prestati postojati učinci odredaba kojima je predviđena primjena [IRPH-a] u [predmetnim] ugovorima, zbog ništavosti tih odredaba, pri čemu se bankarske institucije moraju suzdržati od budućeg korištenja navedenih odredbi jer prodaja te usluge ugroženim potrošačima može utjecati na [njihovo] gospodarsko ponašanje, te se može naložiti da se te odredbe ne uključuje u poslovne ugovore [jer] su nepoštene s obzirom na to da su uvedene radi utvrđivanja [kamatne stope] protivno Direktivi [2005/29]?
5. Protivi li se članku 6. stavku 1. Direktive [93/13] izostanak provjere uključivanja i nepoštenosti [odredbe kojom se određuje da se promjenjiva kamatna stopa ugovora o zajmu utvrđuje pozivanjem na IRPH] u slučaju diferencijala koji je potajno nametnut, premda diferencijal koji se nalazi u ponudi bankarske institucije mora biti negativan i premda se prije sklapanja ugovora potrošač ne upozna s gospodarskim kretanjem kamate koja se primjenjuje na njegov kredit, što je protivno Direktivi [2005/29]?”

O prethodnim pitanjima

Dopuštenost prvih triju pitanja i petog pitanja

- 31 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita Sud o usklađenosti ugovora o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom sklopljenog između trgovca i potrošača s člancima 5. i 7. Direktive 2005/29, čija odredba kojom se utvrđuju načini periodične revizije kamatne stope upućuje na službeni indeks na koji se primjenjuje uvećanje, odstupajući tako od navoda sadržanih u aktu kojim je nadležno tijelo uvelo taj indeks, a kojima je, naprotiv, precizirano da je, uzimajući u obzir način njegova izračuna, potrebno primijeniti negativni diferencijal kako bi se EKS kredita uskladio s onim tržišnim.
- 32 Svojim drugim i trećim pitanjem taj sud traži određena pojašnjenja u slučaju niječnog odgovora na prvo pitanje.
- 33 Naposljetku, svojim petim pitanjem sud koji je uputio zahtjev pita se o tumačenju članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 u kontekstu sklapanja ugovora o zajmu čija je kamatna stopa predstavljena na zavaravajući način koji nije u skladu sa zahtjevima Direktive 2005/29.
- 34 Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da pitanja o tumačenju prava Unije koja uputi nacionalni sud uživaju presumpciju relevantnosti. Sud može odbiti odgovoriti na prethodno pitanje nacionalnog suda samo ako je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom glavnog postupka, ako je problem hipotetski ili ako Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima potrebnima da bi mogao dati koristan odgovor na postavljena pitanja (presuda od 24. studenoga 2020., Openbaar Ministerie (Krivotvorenje isprava), C-510/19, EU:C:2020:953, t. 26. i navedena sudska praksa).
- 35 U tu svrhu, kako bi se Sudu omogućilo da pruži tumačenje prava Unije koje će biti korisno nacionalnom sudu, zahtjev za prethodnu odluku mora, u skladu s člankom 94. točkom (c) Poslovnika, sadržavati prikaz razloga koji su naveli sud koji je uputio zahtjev da se zapita o tumačenju ili valjanosti određenih odredaba prava Unije kao i vezu koja po mišljenju tog suda postoji između tih odredaba i nacionalnog zakonodavstva primjenjivog u glavnom postupku (presuda od 26. siječnja 2023., Ministerstvo na vatreshnite raboti (Upis biometrijskih i genetskih podataka u policijsku evidenciju), C-205/21, EU:C:2023:49, t. 55. i navedena sudska praksa).
- 36 Prvo, drugo, treće i peto postavljeno pitanje pretpostavljaju da se Direktiva 2005/29 primjenjuje na glavni postupak.
- 37 Valja podsjetiti na to da se novo pravno pravilo primjenjuje počevši od stupanja na snagu akta kojim je ono uspostavljeno te da se, iako se ne primjenjuje na pravne situacije nastale i konačno okončane za vrijeme važenja prethodnog zakona, primjenjuje na buduće učinke tih situacija kao i na nove pravne situacije. Drukčije vrijedi, poštujući načelo zabrane retroaktivnosti pravnih akata, samo u slučaju kad se uz novo pravilo donesu posebne odredbe kojima se izričito određuju uvjeti njegove vremenske primjene (presude od 16. prosinca 2010., Stichting Natuur en Milieu i dr., C-266/09, EU:C:2010:779, t. 32. i od 26. ožujka 2015., Komisija/Moravia Gas Storage, C-596/13 P, EU:C:2015:203, t. 32.).
- 38 Stoga, što se konkretno tiče direktiva, u područje primjene direktive *ratione temporis* ulaze samo pravne situacije nastale nakon isteka roka za prenošenje te direktive (vidjeti, u tom pogledu, presudu od 15. siječnja 2019., E. B., C-258/17, EU:C:2019:17, t. 53. i navedenu sudsku praksu).

- 39 Međutim, u skladu s člankom 19. Direktive 2005/29, države članice morale su najkasnije do 12. lipnja 2007. donijeti i objaviti odredbe potrebne za usklađivanje s tom direktivom, a te su odredbe trebale biti primijenjene najkasnije 12. prosinca 2007.
- 40 Konkretno su Kraljevina Španjolska i Komisija na raspravi navele da je Direktiva 2005/29 konačno prenesena u španjolsko pravo putem leya 29/2009, por la que se modifica el régimen legal de la competencia desleal y de la publicidad para la mejora de la protección de los consumidores y usuarios (Zakon 29/2009 o izmjeni zakonskog sustava nepoštenog tržišnog natjecanja i oglašavanja radi poboljšanja zaštite potrošača i korisnika) od 30. prosinca 2009. (BOE br. 315 od 31. prosinca 2009., str. 112039.).
- 41 Iz prethodno navedenog proizlazi da Direktiva 2005/29 nije bila primjenjiva na dan sklapanja ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku, odnosno 12. svibnja 2006.
- 42 Slijedom toga, tumačenje te direktive nije povezano s rješanjem spora u glavnom postupku, tako da su prvo, drugo, treće pitanje kao i djelomično peto pitanje, koja se izravno ili neizravno odnose na to tumačenje, nedopuštena.
- 43 Kad je riječ o petom pitanju, u dijelu u kojem se ono odnosi na tumačenje članka 6. stavka 1. Direktive 93/13, zahtjev za prethodnu odluku ne sadržava elemente koji se zahtijevaju člankom 94. točkom (c) Poslovnika kako bi se Sudu omogućilo davanje korisnog odgovora sudu koji je uputio zahtjev, s obzirom na to da u tom zahtjevu nisu navedeni razlozi koji su naveli taj sud da se zapita o tumačenju navedene odredbe.
- 44 Stoga je peto pitanje također u cijelosti nedopušteno.

Četvrto pitanje

- 45 Četvrtim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati treba li članak 3. stavak 1. i članke 4. i 5. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nije nepoštena odredba ugovora o zajmu s promjenjivom kamatnom stopom koja kao referentni indeks uključuje IRPH, primjenjujući na njega uvećanje, unatoč navodima iz preambule Okružnice 5/1994.
- 46 Najprije valja istaknuti da, kao prvo, odluka kojom se upućuje zahtjev ne sadržava informacije o točnom sadržaju nacionalne sudske prakse na koju se odnosi to pitanje, tako da Sud ne raspolaže potrebnim elementima za davanje odgovora o toj sudskoj praksi.
- 47 Kao drugo, iz razmatranja sadržanih u odluci kojom se upućuje zahtjev proizlazi da se navedeno pitanje ne odnosi samo na činjenicu da se spornom odredbom ne predviđa primjena negativnog diferencijala na IRPH koji je određen kao referentni indeks kako bi se uzeli u obzir učinci načina izračuna IRPH-a kako su opisani u preambuli Okružnice 5/1994, nego i na neobavješćavanje zajmoprimaca u fazi prije sklapanja ugovora o postojanju i sadržaju tih navoda, što je osobito potkrijepljeno navođenjem članka 5. Direktive 93/13, odredbe koja se odnosi na zahtjev transparentnosti.
- 48 Naposljetku, kao treće, iz tih razmatranja također proizlazi da, s jedne strane, sporna odredba upućuje na Okružnicu 8/1990, u dijelu u kojem potonja opisuje IRPH u njezinu Prilogu VIII., i, s druge strane, da se preambula koja sadržava podatke o učincima načina izračuna IRPH-ova ne nalazi u toj okružnici, nego u Okružnici 5/1994, pri čemu su obje službeno objavljene.

- 49 S obzirom na prethodno navedeno, valja smatrati da svojim četvrtim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 3. stavak 1. i članke 4. i 5. Direktive 93/13 tumačiti na način da je za ocjenu transparentnosti i eventualne nepoštenosti odredbe ugovora o hipotekarnom kreditu s promjenjivom kamatnom stopom koja kao referentni indeks, za periodičnu izmjenu kamatne stope primjenjive na taj kredit, određuje indeks utvrđen okružnicom koja je službeno objavljena i na koji se primjenjuje uvećanje, relevantan sadržaj informacija sadržanih u drugoj okružnici u kojoj se navodi da je na taj indeks, uzimajući u obzir njegov način izračuna, potrebno primijeniti negativni diferencijal kako bi se navedena kamatna stopa uskladila s tržišnom stopom.
- 50 Važno je također precizirati da se, prema ustaljenoj praksi Suda, nadležnost potonjeg u tom području odnosi na tumačenje pojmova Direktive 93/13 kao i na kriterije koje nacionalni sud može ili mora primijeniti nakon ispitivanja neke ugovorne odredbe u vezi s odredbama te direktive, pri čemu se podrazumijeva da je na navedenom sudu da donese odluku, uzimajući u obzir te kriterije, o konkretnoj kvalifikaciji određene ugovorne odredbe ovisno o okolnostima koje su svojstvene predmetnom slučaju. Iz toga proizlazi da se Sud mora ograničiti na to da sudu koji je uputio zahtjev pruži naznake o kojima potonji mora voditi računa (vidjeti u tom smislu presudu od 16. siječnja 2014., *Constructora Principado*, C-226/12, EU:C:2014:10, t. 20. i navedenu sudsku praksu, kao i od 3. ožujka 2020., *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, EU:C:2020:138, t. 52. i navedenu sudsku praksu).
- 51 Kad je riječ, na prvom mjestu, o zahtjevu transparentnosti ugovornih odredbi, kako proizlazi iz članka 4. stavka 2. i članka 5. Direktive 93/13, najprije valja podsjetiti na to da je obavješćivanje prije sklapanja ugovora o ugovornim uvjetima i posljedicama tog sklapanja od temeljne važnosti za potrošača. On osobito na osnovi tih informacija donosi odluku o tome želi li biti obavezan uvjetima koje je prethodno sastavio prodavatelj robe ili pružatelj usluga (presuda od 20. rujna 2017., *Andrić i dr.*, C-186/16, EU:C:2017:703, t. 48., kao i navedena sudska praksa).
- 52 Posljedično, s obzirom na to da se sustav zaštite uspostavljen navedenom direktivom temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluge, osobito u pogledu razine obaviještenosti, taj zahtjev treba shvatiti u širem smislu (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2017., *Andrić i dr.*, C-186/16, EU:C:2017:703, t. 44. i navedenu sudsku praksu).
- 53 Zahtjev prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena podrazumijeva da, u slučajevima ugovora o kreditu, financijske institucije moraju korisnicima kredita pružiti dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informirane odluke (vidjeti u tom pogledu presudu od 20. rujna 2017., *Andrić i dr.*, C-186/16, EU:C:2017:703, t. 51.). S tim u vezi, na nacionalnom je sudu da provjeri, kada razmatra sve okolnosti sklapanja ugovora, jesu li u predmetnom slučaju potrošaču bili priopćeni svi elementi koji bi mogli imati utjecaja na opseg njegove obveze, a na temelju kojih on može ocijeniti osobito ukupnu cijenu svojeg kredita (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2017., *Andrić i dr.*, C-186/16, EU:C:2017:703, t. 47. i navedenu sudsku praksu).
- 54 U toj ocjeni odlučujuću ulogu imaju, s jedne strane, pitanje jesu li odredbe sastavljene jasno i razumljivo, tako da prosječnom potrošaču, tj. uobičajeno obaviještenom potrošaču koji postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, omogućuju ocijeniti takav trošak i, s druge strane, okolnost povezana s nenavođenjem u ugovoru o kreditu informacija koje se smatraju, u odnosu na prirodu robe ili usluga koje su predmet tog ugovora, bitnima (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2017., *Andrić i dr.*, C-186/16, EU:C:2017:703, t. 47. i navedenu sudsku praksu).

- 55 Kada je konkretno riječ o odredbi kojom se u okviru ugovora o hipotekarnom kreditu predviđa naknada za taj kredit u obliku kamata koje se obračunavaju na temelju promjenjive stope utvrđene, kao u glavnom postupku, pozivanjem na službeni indeks, zahtjev transparentnosti treba shvatiti tako da prosječan potrošač, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može shvatiti konkretno funkcioniranje načina izračuna te stope i samim time na osnovi preciznih i razumljivih kriterija procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje bi takva ugovorna odredba mogla imati na njegove financijske obveze (presuda od 3. ožujka 2020., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, t. 51. i navedena sudska praksa).
- 56 Među relevantnim elementima koje nacionalni sud mora uzeti u obzir prilikom provođenja potrebnih provjera u tom pogledu nalaze se ne samo sadržaj informacija koje je davatelj kredita pružio u okviru pregovora o dotičnom ugovoru o kreditu nego i okolnost da su glavni elementi koji se odnose na izračun referentnog indeksa lako dostupni zbog njihove objave (vidjeti u tom smislu presudu od 3. ožujka 2020., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, t. 52., 53. i 56.).
- 57 U ovom slučaju iz odluke kojom se upućuje zahtjev proizlazi, s jedne strane, da je referentni indeks o kojem je riječ u glavnom postupku utvrđen Okružnicom 8/1990, koja je objavljena u Boletínu Oficial del Estado. S druge strane, u spornoj je odredbi pojašnjeno da je taj indeks opisan u Prilogu VIII. toj okružnici koju je izdala Banka Španjolske.
- 58 Na sudu koji je uputio zahtjev jest da se uvjeri da su tako pružene informacije bile dostatne da omoguće prosječnom, uobičajeno obaviještenom potrošaču koji postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, da se stvarno upozna s načinima izračuna referentnog indeksa iz sporne odredbe.
- 59 Kad je riječ o pitanju je li stvarno upoznavanje s načinima izračuna referentnog indeksa iz sporne odredbe iz Priloga VIII. Okružnici 8/1990 bilo dovoljno da omogući prosječnom potrošaču da ih razumije i shvati njihove ekonomske posljedice a da mu se pritom ne priopće informacije iz preambule Okružnice 5/1994, sud koji je uputio zahtjev mora uzeti u obzir njihovu važnost za tog potrošača radi pravilne procjene ekonomskih posljedica sklapanja ugovora o hipotekarnom kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku. U tom pogledu, relevantna indicija o korisnosti takvih informacija za potrošača predstavlja činjenica da je institucija koja je autor Okružnice 5/1994 smatrala svrsishodnim u toj preambuli skrenuti pozornost kreditnih institucija na razinu IRPH-ova u odnosu na tržišnu stopu i na potrebu primjene negativnog diferencijala kako bi ih se uskladilo s tom stopom.
- 60 Za ocjenu suda koji je uputio zahtjev također je relevantna okolnost da su te informacije, iako su objavljene u Boletínu Oficial del Estado, navedene u preambuli Okružnice 5/1994, a ne u okružnici kojom je utvrđen ugovorni referentni indeks, na koju je upućivala sporna klauzula, odnosno Okružnici 8/1990. Na tom je sudu osobito da provjeri pretpostavlja li dobivanje navedenih informacija poduzimanje koraka koji se, s obzirom na to da ustvari podrazumijeva pravno istraživanje, nije mogao razumno očekivati od prosječnog potrošača.
- 61 Na drugom mjestu, kad je riječ o eventualno nepoštenom karakteru odredbe poput sporne odredbe, članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 određuje da se ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlima iz ugovora.

- 62 U tom pogledu najprije valja istaknuti da iz odluke kojom se upućuje zahtjev proizlazi da tuženik u glavnom postupku tvrdi da se o spornoj odredbi pojedinačno pregovaralo. Na sudu koji je uputio zahtjev jest da odluči o ovom pitanju, uzimajući u obzir pravila koja se odnose na podjelu tereta dokaza, predviđena u članku 3. stavku 2. prvom i trećem podstavku Direktive 93/13, koja osobito predviđaju da je, ako prodavatelj robe ili pružatelj usluga tvrdi da su se o standardnoj odredbi vodili pojedinačni pregovori, teret dokaza na potonjem.
- 63 U okviru ocjene nepoštenosti ugovorne odredbe o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, koju nacionalni sud mora provesti na temelju članka 3. stavka 1. Direktive 93/13, na spomenutom je sudu da, s obzirom na sve okolnosti slučaja, ispita, kao prvo, moguće nepoštovanje zahtjeva dobre vjere i kao drugo, postojanje eventualne znatnije neravnoteže na štetu potrošača, u smislu te odredbe (presuda od 3. listopada 2019., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 49. i navedena sudska praksa).
- 64 Kako bi se precizirali ti pojmovi, valja, s jedne strane, podsjetiti, kad je riječ o tome u kojim je okolnostima ta neravnoteža nastala „u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri”, na to da nacionalni sud mora, vodeći računa o uvodnoj izjavi 16. Direktive 93/13, u tu svrhu provjeriti može li prodavatelj robe ili pružatelj usluga, kada na pošten i pravičan način posluje s potrošačem, razumno očekivati da će ovaj prihvatiti takvu ugovornu odredbu prilikom pojedinačnih pregovora (presuda od 26. siječnja 2017., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, t. 60. i navedena sudska praksa).
- 65 S druge strane, kako bi se utvrdilo stvara li neka odredba na štetu potrošača „znatniju neravnotežu” u pravima i obvezama stranaka proizišlima iz ugovora, osobito valja voditi računa o pravilima koja se primjenjuju u nacionalnom pravu u slučaju da se stranke o tome nisu dogovorile, kako bi se procijenilo stavlja li taj ugovor i, ako je to slučaj, u kojoj mjeri, potrošača u nepovoljniji pravni položaj od onog predviđenog nacionalnim pravom koje je na snazi (vidjeti u tom pogledu presudu od 26. siječnja 2017., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, t. 59.). Kad je riječ o odredbi o izračunu kamata iz ugovora o zajmu, također je bitno usporediti način izračuna stope redovnih kamata utvrđen tom odredbom i stvarnu visinu te stope koja iz njega proizlazi s uobičajenim načinima izračuna i zakonskom kamatnom stopom kao i kamatnim stopama na tržištu na dan zaključenja ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku za kredit čiji su iznos i trajanje istovjetni onima iz razmatranog ugovora o kreditu (presuda od 26. siječnja 2017., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, t. 65.).
- 66 Valja također podsjetiti na to da je transparentnost ugovorne odredbe, koja se zahtijeva u članku 5. Direktive 93/13, jedan od elemenata o kojima treba voditi računa prilikom ocjenjivanja njezine nepoštenosti (presuda od 3. listopada 2019., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 49.). S druge strane, iz članka 4. stavka 2. te direktive proizlazi da okolnost da odredba nije jasno i razumljivo sastavljena sama po sebi ne znači da je nepoštena (vidjeti u tom smislu rješenje od 17. studenog 2021., Gómez del Moral Guasch, C-655/20, EU:C:2021:943, t. 37.).
- 67 Naposljetku, valja uzeti u obzir članak 4. stavak 1. Direktive 93/13 u dijelu u kojem se njime pojašnjava da se nepoštenost ugovorne odredbe ocjenjuje osobito pozivanjem na sve ostale odredbe ugovora. U tom pogledu, s obzirom na to da, u skladu s preambulom Okružnice 5/1994, IRPH uključuje učinak provizija, može biti relevantno ispitati narav provizija koje su eventualno predviđene u drugim odredbama ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku, kako bi se provjerilo postoji li opasnost od dvostruke naknade za određene usluge zajmodavca.

- 68 Na sudu koji je uputio zahtjev je da ocijeni situaciju o kojoj je riječ u glavnom postupku uzimajući u obzir navode navedene u točkama 51. do 67. ove presude, nakon što provjeri elemente koji proizlaze iz činjeničnog okvira tog predmeta i nacionalnog pravnog okvira.
- 69 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na četvrto pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. stavak 1. i članke 4. i 5. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da je za ocjenu transparentnosti i moguće nepoštenosti odredbe ugovora o hipotekarnom zajmu s promjenjivom kamatnom stopom, koja kao referentni indeks za periodičnu reviziju kamatne stope primjenjive na taj kredit, određuje indeks utvrđen okružnicom koja je službeno objavljena i na koji se primjenjuje uvećanje, relevantan sadržaj informacija u drugoj okružnici u kojoj se navodi da je na taj indeks, uzimajući u obzir način njegova izračuna, potrebno primijeniti negativni diferencijal kako bi se ta kamatna stopa uskladila s tržišnom stopom. Također je relevantno pitanje jesu li te informacije dovoljno dostupne prosječnom potrošaču.

Troškovi

- 70 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (deveto vijeće) odlučuje:

Članak 3. stavak 1., kao i članke 4. i 5. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima

treba tumačiti na način:

da je za ocjenu transparentnosti i moguće nepoštenosti odredbe ugovora o hipotekarnom kreditu s promjenjivom kamatnom stopom, koja kao referentni indeks za periodičnu reviziju kamatne stope primjenjive na taj kredit, određuje indeks utvrđen okružnicom koja je službeno objavljena i na koji se primjenjuje uvećanje, relevantan sadržaj informacija u drugoj okružnici u kojoj se navodi da je na taj indeks, uzimajući u obzir način njegova izračuna, potrebno primijeniti negativni diferencijal kako bi se ta kamatna stopa uskladila s tržišnom stopom. Također je relevantno pitanje jesu li te informacije dovoljno dostupne prosječnom potrošaču.

Potpisi